

O ARHIVĂ REGĂSITĂ: DOSARELE CENZURII DE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

Marius CHELCU

Abstract: The main objective of the study is the reinsertion into scholarly circulation of archive documents regarding the establishment, organization and functioning of censorship in Moldova between 1832 and 1856. Approximately 300 of the documents that are currently stocked in the Historical Documents Collection of the Romanian Academy Library were published by Radu Rosetti in a comprehensive study, in 1907.

However, having the opportunity to rediscover and browse through this documentary material, I could see that there is a lot of information, unpublished by Radu Rosetti, to be brought to light on the basis of which a more thorough investigation on censorship can be done, such as, for example, details about the organization of censorship, the activity of some bookstores or the activity of censors.

Keywords: 19th century, modernization, censorship, the Romanian Academy Library.

Radu Rosetti publica, în anii 1907 și 1908, după o serie de comunicări rostite în cadrul ședințelor din forul Academiei Române, un amplu studiu intitulat: *Despre cenzura în Moldova*. El reușea să urmărească, pas cu pas, înființarea, organizarea și funcționarea aparatului cenzurii în perioada ocupației rusești și cea regulamentară, din anul 1828 până în 1856, când a fost, temporar, desființată din inițiativa lui Grigore Alexandru Ghica. Cercetarea a fost dezvoltată în jurul a patru teme, prima fiind aceea a *înființării cenzurii de către guvernul provizoriu rus și funcționarea ei sub acel regim. 1828-1834*¹, continuând cu *cenzura sub Mihai Sturdza. 1834-1849*² și cu observații asupra *cenzurii cărților evreiești sub domniile regulamentare*³, pentru ca în ultima parte să se refere la *cenzura sub Grigore Ghica și desființarea ei*⁴.

La baza documentării studiului au stat, așa cum face trimitere Rosetti în note, *Dosarele cenzurii în Moldova de la Academia Română*, în număr de VII volume, care conțineau numeroase documente originale, copii sau ciorne scrise în limbile română, franceză și rusă. Cercetând în amănunt acel fond documentar, Rosetti a simțit nevoia de a-și completa și susține observațiile din studiu printr-o anexă documentară. Drept urmare, fiecare parte din cele patru ale cercetării sale a fost urmată de un grupaj de acte selectate din dosarele cenzurii, care i s-au părut autorului sugestive. Astfel, pentru prima parte, unde a fost abordată tema înființării cenzurii în perioada ocupației

¹ Radu Rosetti, *Despre cenzura în Moldova*, I. *Înființarea cenzurii de guvernul provizoriu rus și funcționarea ei sub acel regim. 1828-1834*, în AARMSI, s. II, tom. XXIX, 1906-1907, București, 1907, p. 297-330.

² *Ibidem*, II. *Cenzura sub Mihai Sturdza. 1834-1849*, p. 332-471.

³ *Ibidem*, III. *Cenzura cărților evreiești în Moldova sub domniile regulamentare*, p. 473-531.

⁴ *Ibidem*, IV. *Cenzura sub Grigore Ghica și desființarea ei*, în ARMSI, s.II, tom. XXX, 1907-1908, București, 1908, p. 1-108.

rusești, Rosetti a oferit, în anexă, 21 de acte, iar celei de-a treia părți, unde a abordat problema cenzurii scrierilor evreiești, i-a anexat 41 de documente. În schimb, pentru părțile a doua și a patra, anexele documentare conținând fiecare peste 100 de acte au fost organizate în cadrul unor paragrafe, urmând întocmai structura studiilor introductive. Spre exemplu, pentru cea de-a doua parte în care a fost studiată cenzura din timpul lui Mihail Sturdza, anexa documentară a fost structurată, la fel ca studiul introductiv, în următoarele subcapitole: I. *Cenzura cărților religioase*; II. *Cenzura cărților românești*; III. *Cenzura cărților în limbi străine*; IV. *Cenzura teatrală*; V. *Cenzura periodicelor din țară* și VI. *Cenzura ziarelor*, adică un total de 135 de documente editate care însoțesc partea a doua a studiului⁵.

Așadar, în cele patru anexe documentare, Radu Rosetti a extras din *Dosarele cenzurii* și a editat aproximativ 300 de acte care completează observațiile sale și oferă, celor interesați de continuarea cercetării subiectului, un necesar și consistent sprijin documentar. În sute de ani care a trecut de la publicarea cercetării, atât studiul, cât și adaosul său documentar, au fost de neocolit în lucrările care au atins problema cenzurii, fie că a fost vorba despre cercetări mai ample, unde problema cenzurii a fost urmărită în mai multe perioade istorice⁶, fie că au fost reluate aspecte ale cenzurii din perioada regulamentară. Dintre cele din urmă am putea enumera studiile lui Nicolae Cartoian, care a luat în discuție soarta periodicului „Propășirea”⁷, sau lucrarea Mariei Platon, în care a fost rememorat destinul revistei „Dacia literară”⁸. De asemenea, studiile Alexandrinei Ioniță despre circulația cărții franceze în Moldova⁹ și cele ale lui Mihai-Răzvan Ungureanu despre cenzori și cenzura cărții evreiești în perioada regulamentară¹⁰ au făcut trimitere la studiul și documentele editate de Radu Rosetti, așa cum același studiu, însoțit de grupajul documentar, a susținut și inspirat cercetările lui Liviu-Iulian Roman despre desființarea cenzurii în timpul domniei lui Grigore Alexandru Ghica și rolul aceluia gest în propagarea ideilor unioniste¹¹.

Valoarea studiului și a documentelor editate de Radu Rosetti transpare din felul în care au fost utilizate în cercetările enumerate anterior. Surprinzător este însă faptul că niciunul dintre cercetătorii istoriei cenzurii nu au mai răsfoit dosarele al căror conținut l-a studiat Rosetti, cu toate că cel puțin o parte dintre aceștia și-au arătat interesul pentru utilizarea documentelor de arhivă, în special a celor privitoare la cenzura din perioada regulamentară, care se păstrează în fondul Secretariatul de Stat de la Arhivele din Iași. Motivul oculirii arhivei de la Academie poate fi, pe de

⁵ *Ibidem*, 332-471.

⁶ Marian Petcu, *Puterea și Cultura. O istorie a cenzurii*, Iași, Editura Polirom, 1999; Adrian Marino, *Cenzura în România. Schiță istorică introductivă*, Craiova, Aius, 2000; idem, *Censorship: A World Encyclopedia*, Editor Derek Jones, vol. 3. L-R, London-Chicago, Fitzroy Dearborn Publishers, 2001 (o parte din vocea: România); idem, *Libertate și cenzură în România. Începuturi*, Editura Polirom, Iași, 2005; *Cenzura în spațiul cultural românesc*, vol. coordonat de Marian Petcu, București, Comunicare.ro, 2005 (studiul introductiv alcătuit de editor și intitulat: *Cenzura în România*, în *Cenzura în spațiul cultural românesc*).

⁷ N. Cartoian, *Soarta unei reviste literare în 1844: Propășirea*, în *CL*, XLI, 1907, p. 421-422; Idem, *Documente noi privitoare la suprimarea „Propășirii”*, în *RI*, 12, nr. 10-12, octombrie-decembrie 1926, p. 341-345.

⁸ Maria Platon, *Dacia literară – destinul unei reviste, viața unei epoci literare*, Iași, Editura Junimea, 1974.

⁹ Alexandrina Ioniță, *Carte franceză în Moldova până la 1859*, vol. I, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2007.

¹⁰ Mihai-Răzvan Ungureanu, *Deslușiri biografice privind primul cenzor al cărții evreiești din Moldova regulamentară: Mihail Vitlimescu*, în *RIS*, IV-VII, 1999-2002, Iași, 2004, p. 72-115; Idem, *Convertire și integrare religioasă în Moldova la începutul epocii moderne*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, p. 125-178 (capitolul intitulat: *Biografiile ale succesului în societate: primul cenzor al cărții evreiești – Mihail Vitlimescu*).

¹¹ Liviu-Iulian Roman, *Implicarea elitelor din Moldova în desființarea cenzurii*, în „Revista română de istorie a presei”, an VII, nr. 2 (14)/2013, p. 60-77; idem, *Presa din Moldova și problematica unirii Principatelor (1855-1858)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014.

o parte autoritatea și consistența științifică a lucrării lui Radu Rosetti, iar pe de altă parte, faptul că documentele respective au fost la un moment dat reinventariate și topite într-un fond mai mare, pierzându-li-se astfel urma.

Înainte de a face o prezentare succintă și tehnică a seriei documentelor semnalate de Radu Rosetti ca *Dosarele cenzurii*, care se află și în prezent în păstrarea Bibliotecii Academiei Române din București, voi aminti motivul care mi-a deschis calea către redescoperirea acestui fond de arhivă.

Îndreptându-mi atenția asupra unei secvențe de istorie instituțională din perioada regulamentară, mai precis către înființarea, organizarea și funcționarea Secretariatului de Stat din Moldova¹², am ajuns și la descoperirea traseelor profesionale ale unora dintre funcționarii din planul doi care au lucrat în acea instituție, printre ei numărându-se Procopie Florescu. Alături de beizadeaua Nicolae Suțu, cel care a ocupat o lungă perioadă funcția de secretar al statului¹³, Procopie Florescu, pentru care la un moment dat s-a creat poziția de director al Secției I Administrative, se identifică cu instituția amintită. Coordonatele formării și carierei lui Procopie Florescu am reușit să le clarificăm din puținele notițe bibliografice referitoare la el¹⁴, dar mai cu seamă pe baza surselor de arhivă, inclusiv a celor regăsite la Biblioteca Academiei.

Am descoperit că Florescu își avea obârșia printre neamurile răzeșilor de la ținutul Fălciu și a fost, potrivit obiceiului vremii, dat de mic să crească pe lângă o mare casă boierească, aceea a vornicului Iordache Bălșucă, boier cunoscut mai ales pentru înclinațiile către cultură și literatură¹⁵. El a crescut, așadar, într-un mediu prielnic formării intelectuale, rămânând, până la sfârșitul vieții, apropiat de lectură și bibliofilie; calități care, printre altele, îi vor sluji inclusiv în postura de revizor în cadrul sistemului de cenzură introdus în timpul ocupației rusești și amplificat în perioada regulamentară. La vârsta de 18 ani, în anul 1824, după încheierea studiilor, Procopie Florescu a intrat în slujba lui Mihail Sturdza, impresionându-l pe viitorul domn prin talent și erudiție. Va începe să lucreze în administrație în anul 1828, în timpul ocupației rusești, ocupând poziția de șef de birou în ramul administrativ¹⁶. În aceeași perioadă, a locuit, un timp, în casa vornicului Iordache Bucșânescu, căruia i-a slujit ca secretar de limbi străine¹⁷. Din pricina unor neînțelegeri a fost obligat să plece din casa lui Bucșânescu în anul 1829¹⁸. Din acel moment, Mihail Sturdza îl va lua pe tânărul funcționar deplin pe lângă sine. Recomandat de aptitudinile în cunoașterea mai multor limbi străine și de temeinicia studiilor sale juridice, apoi de spiritul de bun organizator pe care și-l va perfecționa de-a lungul a peste 25 de ani de activitate, Procopie Florescu îl va însoți pe Mihail

¹² O schiță bine documentată, care din păcate nu a fost continuată și dezvoltată de alți istorici, a organizării instituționale guvernamentale în Moldova se datorează Ecaterinei Negruți-Munteanu, *Sfatul Administrativ al Moldovei între anii 1832 și 1862*, în *AIIAI*, VIII, Iași, 1971, p. 159-199.

¹³ Despre personalitatea și cariera lui N. Suțu în lucrarea de mari dimensiuni a lui Victor Slăvescu, *Viața și opera economistului Nicolae Suțu*, București, 1941 și în studiul introductiv la: Nicolae Suțu, *Memoriile principelui Nicolae Suțu, mare logofăt al Moldovei. 1789-1871*, traducere din limba franceză de Georgeta Filitti, București, Editura Humanitas, 2013.

¹⁴ Ecaterina Negruți-Munteanu, *op. cit.*, p. 171 și 174; Virgil Apostolescu, *Aspecte din activitatea depusă pentru alcătuirea, redactarea și publicarea Manualului administrativ al Principatului Moldovei*, în vol. Ștefan Meteș *la 85 de ani*, Cluj-Napoca, 1977, p. 117-121.

¹⁵ Cristian Ploscaru, *Originile „Partidei Naționale” din Principatele Române*, I. *Sub semnul „politicii boierești” (1774-1828)*, Iași, Editura „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, p. 258.

¹⁶ ANR Iași, *Documente*, 433/294.

¹⁷ *Ibidem*, 433/232.

¹⁸ Detaliile acelei neînțelegeri, precum și un tablou sintetic al treptelor pe care le-a urcat în carieră activând aproape neîntrerupt în cadrul Secretariatului de Stat, le-am înfățișat în studiul: *Procopie Florescu: portretul unui funcționar din secolul al XIX-lea*, în *AIIX*, LII, 2015, p. 209-220.

Sturza la București în perioada în care acolo a funcționat comisia de redactare a Regulamentului Organic¹⁹. Activitatea depusă și, probabil, buna cunoaștere a limbii ruse l-au recomandat să facă parte, în anul 1830, din delegația moldo-valahă care a prezentat proiectul la St. Petersburg. În semn de apreciere a fost decorat de cancelaria imperială cu ordinul Sfânta Ana, clasa a III-a, printr-un decret eliberat la data de 4 noiembrie 1830²⁰. În anul următor, a fost numit secretar al comisiei care s-a ocupat cu revizuirea Regulamentului Organic, fiind numit, apoi, șef de birou, însărcinat cu punerea în aplicare a legii fundamentale.

De la 23 septembrie 1832, a fost numit șef al secției a II-a, administrative, din cadrul Secretariatului de Stat. Activitatea lui Florescu din timpul guvernului provizoriu a fost apreciată de către generalii Kiseleff și Mircovici, cel din urmă acordându-i o diplomă de înnobilitare ca semn al recunoștinței imperiale²¹.

În timpul domniei lui Mihail Sturza, începând de la 13 aprilie 1834, a fost numit secretar al Sfatului Administrativ²², iar activitatea în cadrul Secretariatului de Stat și-a început-o sub șefia prințului Nicolae Suțu, de a cărui apreciere s-a bucurat permanent, dovadă fiind faptul că, în răstimpurile în care beizadeaua a ocupat funcția de secretar de stat sau, în domnia lui Grigore Ghica, pe aceea de secretar personal al celui de-al doilea domn regulamentar, Procopie Florescu a obținut cele mai multe avansări²³.

Din anul 1845 a fost numit și director al Secretariatului de Stat, poziție creată special pentru el, cu scopul eficientizării instituționale, dar fără a primi, pentru noua însărcinare, un spor de leafă²⁴. Pentru serviciile aduse statului i s-a acordat în anul 1847, ordinul otoman Nișan İftihar²⁵.

În prima parte a domniei lui Grigore Ghica, cariera lui Procopie Florescu va ajunge la apogeu. El va continua să îndeplinească aceleași funcții și va dobândi rangul de postelnic. În timpul ocupației rusești prilejuite de înăbușirea mișcărilor revoluționare, în anul 1849 i s-a oferit din partea curții imperiale o nouă diplomă de recunoaștere a meritelor²⁶, pentru ca, în 1851, să i se acorde ordinul Sfântul Stanislav, clasa a II-a²⁷.

La 29 martie 1853 i se adresa domnului Grigore Ghica, descriindu-i sarcinile pe care le îndeplinea de 25 de ani, precizând că, la acel moment, se ocupa și de situația supușilor străini. Sarcinile pe care le îndeplinea presupuneau un efort suplimentar din partea sa, mai ales în condițiile tensionării relațiilor dintre puterile vecine²⁸. Nu doar domnului îi solicita recunoașterea muncii sale, ci și curții imperiale austriece și celei regale grecești. În acest sens, a adresat scrisori consulului general austriac August von Eisenbach și celui al Greciei, colonelului George Voinescu²⁹.

La 9 mai 1853, Procopie Florescu îi scria domnului Grigore Ghica solicitând pensionarea, cu o pensie potrivită cu dificultatea slujbelor îndeplinite și cu vechimea în administrație. Menționa că o lungă perioadă avusese două însărcinări, aceea de secretar al Sfatului Administrativ și de director al Secretariatului de Stat, pentru care primise, însă, doar o singură leafă. Mai ales activitatea din cadrul Secretariatului, care era, spunea el, „mijlocul ramurilor cârmuirii și cheia lucrurilor care

¹⁹ ANR Iași, *Documente*, 433/294.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, 433/294 (diplomă cu nr. 83 și mărturie cu nr. 94).

²² Ecaterina Negruți-Munteanu, *op. cit.*, p. 171.

²³ ANR Iași, *Documente*, 433/232.

²⁴ Ecaterina Negruți-Munteanu, *op. cit.*, p. 172.

²⁵ ANR Iași, *Documente*, 433/327.

²⁶ Ibidem, 433/294.

²⁷ Ibidem, 433/327.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

aduc îmbunătățirile dorite a se face în țară”, îl îndreptăța la o pensie potrivită dificultății sarcinii îndeplinite³⁰. Mai amintea că înaintea în vârstă și uzura la care a fost supus în timpul efectuării neîntrerupte a serviciului i-au afectat sănătatea, în special vederea. Își încheia raportul spunând că, în ciuda vârstei, a eforturilor și suferințelor, era dispus să rămână la dispoziția domnului, continuându-și slujba cât timp i se va cere, doar că solicită să i se stabilească pensia cuvenită încă de pe acum, ca o asigurare a existenței sale viitoare.

Avea și dreptate să fie îngrijorat de ce îi va oferi viitorul, fiindcă, după retragerea trupelor rusești din Moldova și începutul celei de-a doua părți a domniei lui Grigore Ghica, în timpul ocupației austriece se va produce o schimbare radicală de personal în administrație³¹. Procopie Florescu se va pensiona în primăvara anului 1854 și se va retrage în Basarabia, în luna august a aceluiași an, unde va locui în majoritatea timpului, până în 1863. Pentru o scurtă perioadă, la abilitățile sale administrative va apela caimacamul Nicolae Vogoride, numindu-l, după revenirea la Moldova a ținuturilor din sudul Basarabiei, în primăvara anului 1857, intendent al coloniilor bulgare³², aceasta fiind, după știința noastră, ultima însărcinare deținută de el în administrația Moldovei.

Din descrierea formației și a etapelor parcurse în carieră transpare atașamentul lui Procopie Florescu față de protectorul său, domnul Mihail Sturza și, în egală măsură, fidelitatea față puterea suzerană a Rusiei, credința ce i-a fost răsplătită inclusiv prin acordarea titlului de cavaler a două ordine imperiale, distincție pe care și-o va etala până la sfârșitul vieții, inclusiv prin iscălitură și sigiliu.

Revenind la cenzură și la rolul pe care Procopie Florescu l-a avut în cadrul acesteia, într-un articol publicat de Nicolae Ionescu în anul 1856 în seria franceză a periodicului „Steaua Dunării” din Bruxelles, se afirma că, în 1830, din ordinul generalului rus Pahlen, pe lângă Secretariatul de Stat a fost atașat un funcționar rus însărcinat cu „verificarea cărților străine”. Apoi că, la plecarea rușilor, Mihail Sturdza ar fi schimbat în acel post „pe funcționarul rus cu unul moldovean”, fără să fi existat o bază legală pentru aceasta³³. Urmărind filă cu filă dosarele cenzurii de la Academie, așa cum a făcut Radu Rosetti, observăm că descrierea evenimentelor înfățișată de Nicolae Ionescu conține inexactități, dictate, firește, de percepția contemporanilor că cenzura a fost o creație rusească, de care s-a folosit și pe care a perfecționat-o Mihail Sturdza³⁴. Documentele arată că, în primăvara anului 1832, boierii moldoveni au încercat să păstreze libera circulație a cărților străine, fapt cu care nu a fost de acord generalul Kiseleff, impunând, în cazul acestora, ca și al tipăriturilor în limba română, filtrul controlului vamal și al cenzurii³⁵. În cursul aceluiași an, în urma presiunilor generalilor Kiseleff și Mircovici, s-au stabilit detaliile funcționării cenzurii, inclusiv persoanele care urmau să îndeplinească activitățile de avizare a circulației tipăriturilor. În primele zile ale anului 1833, potrivit noilor dispoziții, șeful cenzurii devenea secretarul statului, postelnicul Nicolae Suțu, secondat de asesorul de colegiu, Constantin Suțu³⁶. După alte câteva zile, cei doi funcționari iscăleau documentele ce enunțau regulile pe care urmau să le respecte librarii, în special obligația

³⁰ Ibidem, 433/323.

³¹ Leonid Boicu, *Adevărul despre un destin politic. Domnitorul Grigore Alexandru Ghica (1849-1856)*, Iași, Editura Junimea, 1973.

³² ANR Iași, *Documente*, 433/360.

³³ *Apud* Liviu Iulian Roman, *Presa din Moldova și problematica unirii Principatelor*, p. 17, nota 2.

³⁴ Adrian Marino, *Cenzura în România. Schiță istorică introductivă*, Craiova, Aius, 2000, p. 30-41; Marian Petcu, *Cenzura în România*, în *Cenzura în spațiul cultural românesc*, vol. coordonat de Marian Petcu, București, Comunicare.ro, 2005, p. 19-34.

³⁵ Radu Rosetti, *op. cit.*, I, p. 302.

³⁶ *Ibidem*, p. 306.

acelora de a înainta liste cu cărțile comandate din străinătate și cu cele aflate în dughene, la vânzare³⁷. Activitatea de cenzură devenind una laborioasă, s-a simțit nevoia suplimentării personalului. În acel context, în luna februarie 1833, generalul Pavel Kiseleff propunea numirea unui funcționar special și retribuit care, sub titulatura de revizor, să se ocupe de cercetarea coletelor, de efectuarea inspecțiilor librărilor și verificarea întregului material tipărit supus controlului cenzurii³⁸. În urma adresei, Sfatul Administrativ l-a desemnat ca revizor pe cavalerul Procopie Florescu, cu salariu de 500 de lei pe lună. Numirea era aprobată de generalul rus la 15 februarie, dar cu o retribuție de 400 de lei pe lună, din care Procopie Florescu trebuia să plătească și un scriitor, dacă nu voia să-și scrie singur rapoartele³⁹. Din cuprinsul acelorași dosare sunt cunoscute acțiunile pe care le-a întreprins Florescu imediat după ce a fost desemnat ca revizor. Între faptele sale ca proaspăt revizor se înscriu: ancheta îndreptată împotriva unor evrei din Iași, suspecți că intenționau să înființeze o tipografie clandestină, impunerea unor clauze restrictive funcționării litografiei fraților Foureau, care urma să se limiteze doar la tipărirea afișelor teatrale, inspectarea în amănunt a lăzilor cu cărți sosite la vamă și cererile insistente adresate negustorilor de a-și actualiza listele cu cărți, inclusiv aceea trimisă armeanului Bogusz, supus austriac, care organizase un cabinet de lectură în Iași⁴⁰.

Alături de faptele mărunte, tehnice, de măsurile aplicate funcționărește, în litera regulamentului cenzurii din 1833, revizuit, în sens restrictiv, în timpul domniei lui Mihail Sturdza, mai cu seamă sub impresia acțiunilor revoluționare din jurul anului 1848, cel mai cunoscut și controversat gest al revizorului Procopie Florescu rămâne acela din anul 1844, și anume trunchierea articolului-program și titlului periodicului „Propășirea”. Inflexibilitatea cenzorului reiese dintr-o scrisoare adresată de Ion Ghica lui Vasile Alecsandri⁴¹, la câteva decenii de la incident. Descriind starea de încordare care domnea în capitala Moldovei atunci când erau puse în discuție idei înnoitoare, Ion Ghica aducea drept dovadă momentul în care:

„Vestitul cenzor Florescu s-a scandalizat când i-am dus no.1 al revistei ce începusem cu tine, cu Kogălniceanu și cu C. Negruzzi, intitulată *Propășirea, foaie științifică și literară*; a șters **cu condeiul său cel aspru** cuvântul din frunte, îndurându-se a lăsa numai *Foaie științifică și literară*”⁴².

Tipărirea, cu intervențiile cenzorului, se află în dosarul documentelor cenzurii, imaginea fiind reprodusă de Rosetti în articolul său⁴³.

Poate părea surprinzător, dar despre revizorul Procopie Florescu nu au rămas doar vorbe de ocară, ci și aprecieri. O dovadă în acest sens este în publicarea de către Theodor Codrescu a corespondenței sale cu Secretariatul de Stat în vederea apariției primului număr din *Uricariul*. Manuscrisul a fost încredințat spre revizuire postelnicul Procopie Florescu, căruia editorul i-a mulțumit pentru acribia colaționării.

Faptul că revizia lui Florescu a fost temeinică și utilă reiese din referatul său, cu data de 18 mai 1852. El consemna că a acționat la solicitarea formulată de șeful Secretariatului de Stat, marele vornic și cavaler Răducanu Roset, în urma cererii lui Teodor Codrescu din 5 martie 1852, care a

³⁷ *Ibidem*, p. 308.

³⁸ *Ibidem*, p. 309.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Ion Ghica, *Opere*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii, glosar, bibliografie de Ion Roman, București, 1967, p. 252.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Radu Rosetti, *op. cit.*, II. *Cenzura sub Mihail Sturdza. 1834-1849*, p. 355-356.

înfățișat partea I a *Uricariului*, sub formă de broșură tipărită, cu scopul de a fi colaționată după originalele depuse de editor pentru legalizarea autenticității. Procopie Florescu mai raporta că în publicație

„au fost cuprinse hrisoave domnești, anaforale ale marilor boieri, întărituri domnești asupra anaforalelor, urmate de fragmente culese de T. Codrescu, în total 43 de bucăți. Cele 43 de piese erau: 22 originale, 15 copii dintr-o condică, care chiar dacă nu are o autentificare, ca de altfel și actele cuprinse în condică, au totuși autoritate fiindcă cele de la filele 42, 46 și 76, pe lângă faptul că sunt trecute în condică, sunt însoțite și de originale. Documentul de la f. 100, colaționat de pe o condică de la Arhivele Statului și două de la f. 113 și 117 care s-au colaționat cu niște copii autentificate de Eforia de Galați, și care se află într-o actă a Departamentului Bisericesc și al învățăturilor publice și în trei de la f. 228, 233 și 236 ce sunt culegeri făcute de T. Codrescu din deosebite izvoare, așa cum se arată în publicație”.

El își încheia raportul menționând că:

„acestea toate cuprinzătoare de felurite dispoziții făcute sub sistemul cărmuirii înaintea introducerii Regulamentului Organic nu pot sluji decât, pe de o parte, de cunoștința îngrijirilor ce au urmat după vreme, și pe de alta, ca fragmente la istoria țării. Deci, primind de la d-l Teodor Codrescu atât originalele arătate, în număr de 22 bucăți, cât și condica de pe care s-au tipărit cele 15, și d-l Codrescu îndatorindu-se prin cererea sa a încredința Secretariatului de Stat cinci exemplare din *Uricariul* tipărit, d-l șef al Departamentului va binevoi a da dezlegare atât pentru depunerea documentelor și a ziselor exemplare, cât și pentru circularea acestei broșuri”⁴⁴.

Raportul, pe lângă conștiinciozitatea dovedită de Florescu în îndeplinirea sarcinilor de revizor, ne înfățișează procedura urmată în cazul cercetării de către cenzură a unui manuscris.

Că mulțumirile lui Codrescu nu au fost formale reiese din faptul că, după câțiva ani, când cenzura fusese desființată, editorul reeditând primele trei volume care apăruseră cu slovă chirilică, a păstrat inclusiv paginile de început în care a fost redată corespondența cu Secretariatul de Stat⁴⁵. Apoi, într-un volum rezumativ al primelor 15 volume amintea, că atunci când a început seria *Uricariul*,

„pentru a putea astupa gura tuturor acelora care ar fi găsit pete în Soare, am alergat la autoritatea competentă, la Secretariatul de Stat la Moldovei, ca să mi se colaționeze cu cea mai mare sfințenie transcrierile mele, reproduse în vol. 1, 2 și 3. Spre sfârșit a fost însărcinat cu colaționarea actelor mele domnul postelnic Procopie Florescu, directorul Postelniciei și secretarul Consiliului de Miniștri, *care le-a cercetat din cuvânt în cuvânt, cu cea mai amănunță scrupulozitate* (subl. M.C.), precum se și vede în referatele sale, toată îngrijirea ce au avut ca să se deie publicului numai acte originale”⁴⁶.

Documentele menționate se păstrează în dosarele cenzurii care, alături de actele extrase și publicate de Radu Rosetti, conțin și alte mărturii ale activității cenzorului Florescu. Ne referim la activități curente, precum avizarea controlului efectuat la vamă sau în dughenele unor negustori, până la coordonarea întregului aparat de cenzură, amplificat în perioada regulamentară, inclusiv prin

⁴⁴ Th. Codrescu, *Uricarul*, vol. I, ed. a II-a, Iași, 1871, p. 4-6.

⁴⁵ *Ibidem*, vol. I, ed. a II-a, Iași, 1871; vol. II, ed. a II-a, Iași, 1889.

⁴⁶ *Ibidem*, [Cuprinsul volumelor I-XV], Iași 1889, p. 215-216.

angajarea unor cenzori specializați în supravegherea tipăriturilor produse în țară sau aduse din străinătate, scrise în limbile română, greacă, ebraică, franceză, germană sau rusă.

În încheiere, revenim la principalul obiectiv al studiului nostru, anume semnalarea existenței unei arhive care, după ce a fost utilizată în mod remarcabil de către Radu Rosetti, a ieșit din atenția cercetătorilor istoriei cenzurii. Din acest motiv, vom oferi câteva detalii cu privire la locul unde se află aceasta, mărimea și conținutul ei.

Descoperirea locului în care se află arhiva a fost impulsivă, așa cum am arătat, de preocuparea pe care am avut-o pentru istoria unei instituții din perioada regulamentară, anume Secretariatul de Stat. Apoi, urmărind intervalul de timp în care a activat Procopie Florescu, am parcurs fișierele fondului „Documente istorice” de la secția de Manuscrise a Bibliotecii Academiei Române, unde am descoperit referiri la activitatea sa de cenzor. Ulterior, am constatat că majoritatea actelor privitoare la cenzură se grupează în câteva pachete din acel fond arhivistic. Astfel, materialul la care Radu Rosetti făcea trimitere la începutul secolului XX ca incluzând un număr de 7 dosare ale cenzurii, se găsește astăzi în fondul „Documente istorice” în pachetele de la MCVIII (1108), până la MCXVIII (1118). Actele se păstrează și acum legate în 11 condici care au pe cotor inscripția *Dosarele cenzurei din Moldova*, de la I până la VII, așa cum le-a citat Radu Rosetti, volumele I și III având câte două părți, iar cea de-a cincea, trei părți. Pe prima filă a fiecărei condici apare și mențiunea că dosarele au aparținut Sucursalei Arhivei Statului din Iași, sub nr. 291, Tr. 1764, op. 2013.

Pentru o mai ușoară prezentare a conținutului condicilor și echivalarea cotelor indicate de Radu Rosetti cu cele actuale din fondul „Documente istorice”, vom reda informațiile sub formă de tabel.

	Nr. dosarului și denumirea	Anii	r. file	Cotele actuale
.	I. Partea 1. <i>Acta cenzurii cărților de citit</i>	1832-1847	59	<i>BAR</i> , Doc. istorice, MCVIII/1-124
.	I. Partea 2. <i>Acta cenzurii cărților de citit</i>	1832-1847	77	<i>BAR</i> , Doc. istorice, MCIX/1-139
.	II. <i>Acta cenzurii cărților de citit</i>	1833	30	<i>BAR</i> , Doc. istorice, MCX/1-149
.	III. Partea 1. <i>Della înființării cenzurii</i>	1833-1837	26	<i>BAR</i> , Doc. istorice, MCXI/1-139
.	III. Partea 2. <i>Della înființării cenzurii</i>	1833-1837	60	<i>BAR</i> , Doc. istorice, MCXII/1-118
.	IV. <i>Della cenzurii pieselor ce se reprezintă pe scena teatrului</i>	1845-1849	35	<i>BAR</i> , Doc. istorice, MCXIII/1-68
.	V. Partea 1. <i>Acta, cenzurare cărților ce intră în Principat</i>	1846-1851	27	<i>BAR</i> , Doc. istorice, MCXIV/1-160
.	V. Partea 2. <i>Acta, cenzurare cărților ce intră în Principat</i>	1846-1851	29	<i>BAR</i> , Doc. istorice, MCXV/1-160
.	V. Partea 3. <i>Acta, cenzurare cărților ce intră în Principat</i>	1846-1851	19	<i>BAR</i> , Doc. istorice, MCXVI/1-187
.	VI. <i>Della corespondențelor</i>	1846-1851		<i>BAR</i> , Doc. istorice,

0.	<i>urmate cu K.K. Agenție pentru oprirea gazetelor ce ar vătăma bunăcuviința a publicului în Prințipatul Moldovei</i>		88	MCXVII/1-96
1.	<i>VII. Acta cenzurii pentru cărțile ce intră în țară</i>	1851-1856	11	<i>BAR, Doc. istorice, MCXVIII/1-204</i>

Fie și numai din această înfățișare schematică a cuprinsului dosarelor cenzurii se observă că cele 300 de acte editate de Radu Rosetti reprezintă, doar în parte, informația arhivistică despre subiect deținută de Biblioteca Academiei Române. Este cert că istoricul a selectat cele mai interesante documente privitoare la înființarea, organizarea și funcționarea cenzurii în Moldova regulamentară. Totuși, având prilejul de a o răsfoi din nou, putem afirma că pe baza actelor inedite se vor putea relua unele aspecte, așa cum ar putea fi abordate și altele noi, de la activitatea unor librari, până la activitatea unor cenzeni precum Procopie Florescu, Gheorghe Asachi, Petru Asachi sau Teodor Codrescu.

Drept urmare, considerăm că revenirea celor interesați de istoria cenzurii la documentele din dosarele semnalate și utilizate de Radu Rosetti este benefică cercetării subiectului, lucru care sperăm că se va întâmpla odată cu semnalarea în acest articol a locului lor actual de păstrare.

Marius CHELCU
Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” Iași